

Lời mở đầu

Chủ tịch Hồ Chí Minh - lãnh tụ vĩ đại của cách mạng Việt Nam – Anh hùng giải phóng dân tộc, danh nhân văn hoá thế giới, đóng góp của Hồ Chí Minh trên lĩnh vực văn hoá vừa toàn diện vừa sâu sắc. Nhân dân Việt Nam và loài người trên thế giới biết đến Danh nhân văn hoá Hồ Chí Minh không chỉ với tư cách là người sáng tạo ra các công trình văn hoá kiệt xuất, hay với tư cách là nhà lãnh đạo có nhiều công lao thúc đẩy sự phát triển văn hóa dân tộc mà nhân dân Việt Nam và loài người trên thế giới còn biết đến Hồ Chí Minh bởi vì Người đã tạo ra được nhiều biểu tượng, hình mẫu về văn hóa đặc sắc, Người đã tạo ra một biểu tượng văn hoá kiệt xuất của một lãnh tụ chính trị, người đứng đầu Đảng, Nhà nước. Hồ Chí Minh còn là người xây dựng, phát triển và hiện thực hoá các giá trị văn hoá của một nhà nước của dân, do dân, vì dân.

A. LÝ LUẬN

1. Khái niệm về văn hóa trong tư tưởng HCM

Tháng 8/1943 khi còn trong nhà tù Tưởng Giới Thạch, lần đầu tiên, HCM nêu ra một định nghĩa về văn hóa:

“Vì lẽ sinh tồn cũng như mục đích của cuộc sống loài người mới sáng tạo và phát minh ra ngôn ngữ, chữ viết, đạo đức, pháp luật, khoa học, tôn giáo, văn học, nghệ thuật, những công cụ cho sinh hoạt hàng ngày về mặc, ăn, ở và các phương thức sử dụng. Toàn bộ những sáng tạo và phát minh đó tức là văn hóa. Văn hóa là tổng hợp của mọi phương thức sinh hoạt cùng với biểu hiện của nó mà loài người đã sản sinh ra nhằm thích ứng những nhu cầu đời sống và đòi hỏi của sự sinh tồn.”

Khái niệm trên cho thấy:

- ✓ Văn hóa được hiểu theo nghĩa rộng nhất bao gồm toàn bộ những giá trị vật chất tinh thần mà loài người sáng tạo ra nhằm đáp ứng lẽ sinh tồn
- ✓ Văn hóa là động lực giúp con người sinh tồn
- ✓ Văn hóa là mục đích cuộc sống loài người
- ✓ Xây dựng văn hóa dân tộc phải toàn diện, đặt xây dựng tâm lý lên hàng đầu.

Nghĩa hẹp: Từ sau CMT8, Văn hóa được HCM xác định là đời sống tinh thần của xã hội, văn hóa thuộc về kiến trúc thượng tầng của xã hội.

2. Vị trí, vai trò của văn hóa

Người xác định đời sống văn hóa có 4 vấn đề chủ yếu quan trọng ngang nhau và có mối quan hệ mật thiết với nhau là văn hóa kinh tế, chính trị, xã hội.

- ✓ Chính trị xã hội có được giải phóng thì văn hóa mới được giải phóng. Chính trị giải phóng mở đường cho văn hóa phát triển cho nên nước ta cần “giải phóng dân tộc” để mở đường cho văn hóa phát triển.
- ✓ Xây dựng kinh tế để tạo điều kiện cho việc xây dựng và phát triển văn hóa
- ✓ Văn hóa là một kiến trúc thượng tầng nhưng không thể “đứng ngoài” mà phải “đứng trong” kinh tế và chính trị tức là: mọi nhiệm vụ văn hóa đều nhằm phục vụ chính trị thúc đẩy việc xây dựng phát triển kinh tế xã hội.

“Văn hóa soi đường cho quốc dân đi”

Tóm lại: kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội tác động qua lại lẫn nhau, trong đó văn hóa vừa là mục tiêu vừa là động lực phát triển kinh tế chính trị xã hội.

3. Quan điểm về tính chất của nền văn hóa mới

HCM luôn quan tâm tới việc xây dựng nền văn hóa mới, coi đó là một trong những nhiệm vụ hàng đầu của CM. Đặc điểm chung nhất của nền văn hóa mới theo tư tưởng HCM là xóa tan đi bóng tối của CN Thực Dân, Đế Quốc, của dốt nát, đói

nghèo, bệnh tật đè nặng lên cuộc sống của nhân dân ta. Văn hóa mới là phải giáo dục nhân dân ta tinh thần cần, kiệm, liêm, chính, tự do, tín ngưỡng, không hút thuốc phiện; là chống giặc dốt...

Trong thời kỳ CMDTDCND nền văn hóa mới là nền văn hóa dân chủ mới đồng thời là nền văn hóa kháng chiến. Nền văn hóa đó có 3 tính chất là:

- ✓ Tính dân tộc: là cái “cốt” cái tinh túy bên trong rất đặc trưng của dân tộc
- ✓ Tính khoa học: văn hóa phải thuận theo trào lưu tiến hóa tư tưởng hiện đại. Đó là hòa bình độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội.
- ✓ Tính đại chúng: là nền văn hóa phục vụ nhân dân, phù hợp với nguyện vọng của quần chúng đậm đà tính nhân văn. Đó là nền văn hóa do đại chúng nhân dân xây dựng.

Trong CM XHCN, thời kỳ đầu, Bác nói tính chất nền văn hóa mới phải:

“XHCN về nội dung, dân tộc về hình thức”. Từ đại hội III (tháng 9/1960)

Người có bước phát triển trong tư duy lý luận khi khẳng định nền văn hóa mới có nội dung XHCN và tính chất dân tộc.

- ✓ Nội dung XHCN: tiên tiến khoa học hiện đại.
- ✓ Tính chất dân tộc: kế thừa phát huy giá trị văn hóa dân tộc.

Đây cũng là tính chất của nền văn hóa được Đảng ta xác định trong công cuộc đổi mới. Đó là nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc.

4. Chức năng của nền văn hóa mới

- ✓ Bồi dưỡng tư tưởng đúng đắn và tình cảm cao đẹp cho con người. Văn hóa có chức năng cao quý là bồi dưỡng tư tưởng đúng đắn đặc biệt là lý tưởng sống cho con người và cho dân tộc. Bồi dưỡng những tình cảm lớn như lòng yêu nước yêu thương con người, yêu cái chân, thiện, mỹ... cho cán bộ Đảng viên và nhân dân Việt Nam.
- ✓ Nâng cao dân trí: dân trí là trình độ hiểu biết kiến thức của người dân nói chung và mỗi công dân nói riêng (trình độ học vấn, nghiệp vụ, chuyên môn, khoa học kỹ thuật, hiểu biết về lịch sử và thực tiễn). Văn hóa có chức năng nâng cao trình độ dân trí nhằm đáp ứng sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước đặc biệt là trong giai đoạn CM mới.
- ✓ Bồi dưỡng những phẩm chất tốt đẹp, phong cách lành mạnh, luôn hướng con người vươn tới giá trị chân thiện mỹ, không ngừng hoàn thiện bản thân. Con người trong chế độ xã hội mới phải có những phẩm chất tốt đẹp bởi cái đó làm nên giá trị con người. Văn hóa có chức năng sửa đổi phong tục tập quán cũ, lạc hậu, bồi dưỡng hình thành những thói quen phong tục tập quán lành mạnh, tiến bộ trong nhân dân.

5. Tư tưởng HCM về một số lĩnh vực chính của văn hóa.

- ✓ Văn hóa giáo dục: HCM phê phán nền giáo dục phong kiến và thực dân, Người quan tâm đến nền giáo dục mới của nước VN độc lập. Văn hóa phong kiến không dạy con người cách làm việc mà chỉ dạy cách làm quan, phần đầu làm được như người xưa, phụ nữ không được đi học...
- ✓ Văn hóa văn nghệ: HCM cho rằng văn nghệ là một mặt trận, văn nghệ sỹ là chiến sỹ, tác phẩm văn nghệ là vũ khí sắc bén trong đấu tranh CM, trong xây dựng xã hội mới, con người mới. Vì vậy, văn nghệ phải gắn với thực tiễn của đời sống nhân dân, phải có những tác phẩm xứng đáng với dân tộc và thời đại.
- ✓ Văn hóa đời sống: thực chất là xây dựng đời sống mới với 3 nội dung hợp thành gắn bó: đạo đức mới, lối sống mới, nếp sống mới. Trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu nhất bởi vì, có dựa trên nền đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới.

B. Quan điểm của Hồ Chí Minh về một số lĩnh vực chính của văn hóa.

1. Hồ Chí Minh với giáo dục

7

Chủ tịch Hồ Chí Minh là người anh hùng giải phóng dân tộc, danh nhân văn hoá thế giới, đồng thời cũng là nhà giáo. Suốt đời Bác nêu tấm gương sáng ngời về người thầy được toàn dân tộc và cả loài người tiến bộ noi theo.

a. “Giáo dục là sự nghiệp của quần chúng”

Ngay sau Cách mạng tháng Tám, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đặt vấn đề chống nạn dốt là vấn đề cấp bách số hai sau vấn đề chống nạn đói của Nhà nước lúc bấy giờ. Bởi vì "nạn dốt là một trong những phương pháp độc ác mà bọn thực dân dùng để cai trị chúng ta và một dân tộc dốt là một dân tộc yếu". Trong kháng chiến chống Pháp, vì bận đánh giặc và sản xuất, nhiều người chưa chú ý đúng mức đến văn hóa và giáo dục, Bác đã sửa khẩu hiệu thi đua thanh toán “nạn mù chữ” thành "thi đua diệt giặc dốt". Bác kêu gọi mọi người thi đua học tập để đưa dân tộc ta trở thành một dân tộc "Thông thái". Khi đã giành được chính quyền trong cả nước, Người quan tâm nhiều đến công tác đào tạo cán bộ, đào tạo nhân tài cho đất nước. Trong bài viết: "Nhân tài và kiến quốc" (tháng 11/1945), Bác nhận định rằng, bây giờ đất nước đang "kiến thiết ngoại giao, kiến thiết kinh tế, kiến thiết quân sự, kiến thiết giáo dục", những "kiến thiết" ấy đòi hỏi phải có nguồn nhân lực dồi dào và có những nhân tài. Muốn vậy, phải nhận thức đúng tầm quan trọng của giáo dục, coi giáo dục là sự nghiệp của quần chúng, là nhiệm vụ của toàn Đảng, toàn dân.

b. “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”

Muốn có cán bộ tốt, công dân tốt, phải "trồng" và dĩ nhiên là rất công phu. Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ cho chúng ta thấy mối quan hệ biện chứng giữa giáo dục với cách mạng, giữa giáo dục với sự nghiệp giải phóng dân tộc và kiến thiết đất nước: "muốn giữ vững nền độc lập, muốn làm cho dân mạnh, nước giàu mọi người Việt Nam đều phải hiểu biết quyền lợi của mình, bổn phận của mình, phải có kiến thức mới để có thể tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà. Vì thế, giáo dục có tầm quan trọng hàng đầu trong chiến lược con người, bởi giáo dục đào tạo nên chất người, nên nhân tài. Trong Nhật ký trong tù, Bác viết: "Hiền dữ

phải đâu là tính sẵn. Phần nhiều do giáo dục mà nên". Chiến lược giáo dục là hạt nhân trong chiến lược con người, cung cấp trí thức mới, đào tạo nên nhân tài cho đất nước. Gửi thư cho học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, tháng 9/1945, Bác viết: "Ngày nay, các cháu được cái may mắn hơn cha anh là được hưởng một nền giáo dục của một nước độc lập, một nền giáo dục nó sẽ đào tạo các cháu nên nhưng người công dân có ích cho nước Việt Nam, một nền giáo dục làm phát triển hoàn toàn năng lực sẵn có của các cháu... Đó là một nền giáo dục "vì lợi ích trăm năm" của đất nước.

c.Đào tạo nên những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa "Hồng" vừa "Chuyên"

Mục tiêu của nền giáo dục mới, theo Chủ tịch Hồ Chí Minh là đào tạo "những người công dân có ích cho nước Việt Nam", "những cán bộ cho dân tộc", "những công dân tốt và cán bộ tốt, những người chủ tương lai tốt của nước nhà". Muốn cho dân mạnh, nước giàu thì dân trí phải cao, phải đa dạng hoá các loại hình đào tạo, mở trường vừa học vừa làm để tạo điều kiện cho người lao động, cán bộ chiến sĩ được đi học. Người yêu cầu: phải quan tâm đến giáo dục, đào tạo nguồn nhân lực, nhân tài cho đồng bào các dân tộc ít người, tẩy rửa những thành kiến giữa các dân tộc, đoàn kết thương yêu nhau như anh em một nhà, thi đua học tập để sau này góp phần mở mang quê hương của mình.

Khi dân trí cao sẽ xuất hiện nhiều nhân tài tham gia xây dựng đất nước. Người nhấn mạnh: "Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa". Vì thế, nền giáo dục mới phải đào tạo nên những người kế thừa xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa "Hồng" vừa "Chuyên".

d.Chú trọng giáo dục toàn diện "đủ các mặt, đạo đức cách mạng, giác ngộ xã hội chủ nghĩa, văn hóa, kỹ thuật, lao động và sản xuất".

Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu, phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng giáo dục nô dịch của thực dân còn sót lại như: thái độ thờ ơ với xã hội, xa với đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân, học để lấy bằng cấp, dạy theo lối nhồi sọ. Cần xây dựng tư tưởng: dạy và học để phục vụ Tổ quốc, giáo dục phải toàn diện, phải nhằm mục tiêu đào tạo con người lao động mới, phải coi trọng cả tài lẫn đức. Không những phải giàu về tri thức mà còn phải có đạo đức cách mạng. Theo Người: "Đạo đức cách mạng không phải trên trời sa xuống. Nó do đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hằng ngày mà phát triển và củng cố. Cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong". Phải "trên nền tảng giáo dục chính trị và lãnh đạo tư tưởng tốt" mà phấn đấu nâng cao chất lượng văn hóa và chuyên môn

nhằm thiết thực giải quyết các vấn đề do cách mạng nước ta đề ra, trong một thời gian không xa, đạt những đỉnh cao của khoa học kỹ thuật.

e. “Học với hành phải kết hợp với nhau”

Về phương pháp đào tạo nên những người tài - đức, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ: "học đi đôi với hành, giáo dục kết hợp với lao động sản xuất, nhà trường gắn liền với xã hội". Chúng ta có thể tìm thấy hàng loạt lời chỉ dẫn của Người về vấn đề này trong các bài nói, bài viết, các bức thư của Người về giáo dục. Muốn trở nên người thực sự có tài năng và có ích cho xã hội, Bác nhắc nhở: "Các cháu học sinh không nên học gạo, không nên học vẹt... Học phải suy nghĩ, học phải liên hệ với thực tế, phải có thí nghiệm và thực hành. Học với hành phải kết hợp với nhau. Bác dạy: phải coi "giáo dục thiếu nhi là một khoa học". Mặc dù bận trăm công nghìn việc, Người vẫn giành thì giờ để chỉ đạo cụ thể, sát sao các phong trào thi đua, như phong trào "dạy tốt, học tốt", đề xuất công tác Trần Quốc Toản, phong trào "kế hoạch nhỏ" cho các cháu thiếu niên, nhi đồng nhằm tạo nên môi trường xã hội rộng lớn và thuận lợi cho phát triển giáo dục.

f. “Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”

Bác căn dặn: cần làm cho con em chúng ta thành những trò giỏi, con ngoan, bạn tốt và mai sau là những công dân có lòng yêu được nông nà, "Trung với nước, hiếu với dân", có đạo đức trong sáng, có chí khí hăng hái vươn lên, không sợ hy sinh gian khổ, có tinh thần gan dạ, dũng cảm, khiêm tốn, thật thà, cần cù, tiết kiệm, trong sạch, giản dị, có tri thức và sức khỏe để trở thành những cán bộ tốt, công dân tốt. Năm 1959, trong dịp sang thăm hữu nghị Liên Xô, nói chuyện với các cháu thiếu nhi Việt Nam đang học ở Mátxcova, Bác căn dặn: "các cháu cố gắng học tập để sau này về phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, góp sức xây dựng chủ nghĩa xã hội. Theo Người, mục đích tối cao của giáo dục là bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau, "đào tạo các em nên những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam".

g. “Nghề thầy giáo rất là quan trọng, rất là vẻ vang”

Bác luôn đánh giá cao vai trò của các cô giáo, thầy giáo đối với xã hội. Người nhấn mạnh: "Những người thầy giáo tốt là những người vẻ vang nhất, là những người anh hùng vô danh". Muốn được như vậy các cô giáo, thầy giáo, trước hết, phải trau dồi đạo đức cách mạng, không ngừng rèn luyện chuyên môn, phải là tấm gương trong sáng để học sinh noi theo, phải gương mẫu từ ăn nói đến việc